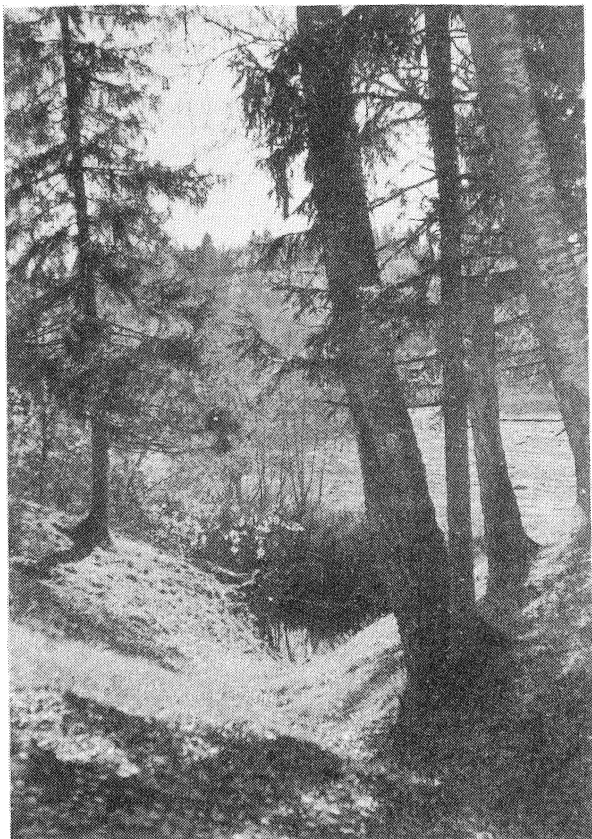

NICOLAY

Arkeologisk tidsskrift

Nr. 8

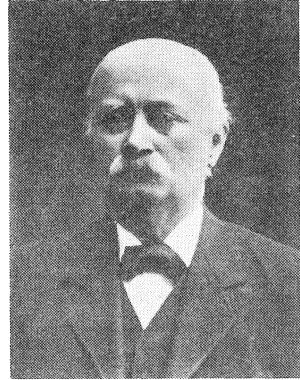
1970

Mysen søndre, Eidsberg. Oldtidsvei i gravfelt i Mysenbyen. Vad
over Mysenelven i bakgrunnen.

'Fortidens arkeologer'

K. Rygh

Karl Ditlev Rygh (1839 - 1915) ble født i Værdal. Han avla filologisk embedseksamen i 1863 og var ansatt ved Trondheim Katedralskole fra 1865 til 1899. Fra da ofret han seg helt for sitt videnskapelige arbeid. Det er som stedsnavnforsker og arkeolog han er mest kjent.

Allerede i 1864 begynte han sine stedsnavnstudier. Hans avhandling "Om Gårdnavne i Nordland" (1905) er typisk for hans forfatterskap: Klar og konsis i formen, et klassisk meislet sprog og slutningene bygget logisk på kjensgjerningene. Han tar her for seg forholdet mellom de topografiske grunnnavn og de sammensatt med -vin, -heimr, -land og -stadir og kommer frem til, med støtte i oldfunnene, at Nordland ikke har fått sin nordiske befolkning vesentlig senere enn de sydlige deler av landet.

Da hans bror Oluf døde i 1899, overtok han utgivelsen av Norske Gårdnavn bd. XIII-XVII med egne etymologiske forklaringer. I 1904 utga han på samme måte Norske Elvenavne og med Sophus Bugge i 1901 et etterlatt arbeide: Gamle Personnavne i Norske Stedsnavne.

Som arkeolog vil han være kjent som den som de facto grunnla Videnskabselskabets Oldsaksamling i Trondheim. Han ble ansatt som bestyrer i 1870 og hadde stillingen helt til sin død. Da han overtok lå samlingen helt nede; efter 100 års virksomhet fantes kun 558 nummer. Ryghs første oppgave var å rekatalogisere samlingen. Han gjorde dette efter strengt videnskapelige prinsipper - kritisk siktning av materialet og klar og konsis beskrivelse. I 1874 lyktes han i å få forandret statuttene for selskapet, slik at det ble et sentralmuseum for det Nordenfjelske Norge. Samlingen vokste hurtig, og ble snart en av de betydeligste i landet. Ved Ryghs død inneholdt den 11200 nummer. Hans mål var å danne basis for forskningen, popularisering var for ham en fremmed tanke.

Ryghs arkeologiske forfatterskap er begrenset til Trøndelag. For det meste består det av tilvekstfortegnelser og reiserapporter, samt en rekke mindre avhandlinger, som vesentlig er inventarverk. I sine senere år arbeidet han med helleristninger. Han bestrebet seg på å gi "tekstutgaver", hvor hovedvekten ble lagt på å gjengi ristningene riktig, og avholdt seg helt fra tolkningsforsøk.

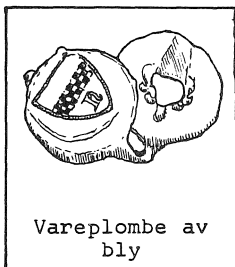
I politikken gjorde han seg mest gjeldende som Høyres politiske leder i Trøndelag. Han var fryktet, men respektert av sine motstandere for nøkterne, men ofte ironiske innlegg. Noen folketaler ble han imidlertid aldri.

Karl Rygh hørte sammen med O. Rygh og N. Nicolaysen til den store oppbygningstiden i norsk arkeologi. Mens de to siste vesentlig arbeidet i Syd-Norge, ble Karl Rygh den som fra nesten bar bakke bygget opp trøndersk arkeologi.

Lyder Marstrander

Utgravninger i Gamlebyen

Petter B. Molaug

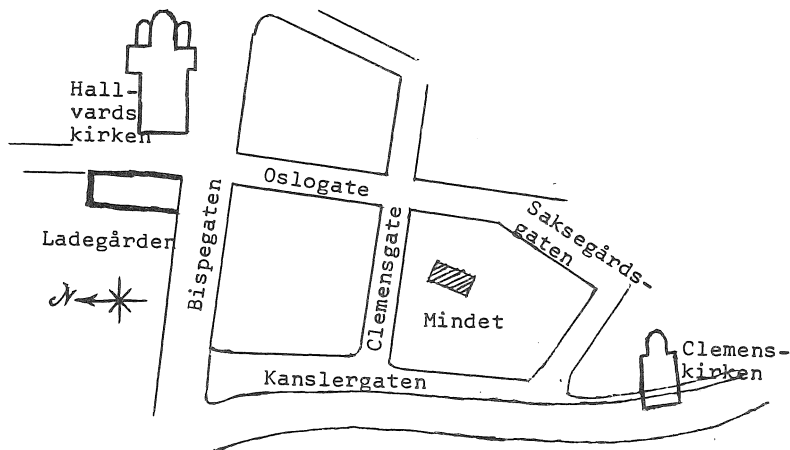

I sommer begynte de arkeologiske utgravningene i Gamlebyen i Oslo i forbindelse med den prosjekterte trafikkmaskinen som skal knytte sammen Strømsveien, Mosseveien og Bispegaten i et gigantisk planfritt kryss. (Se Håkon Christies artikkel i Nicolay nr. 3, 1968). Til trafikkmaskinen har en valgt det eneste større område av middelalderens Oslo som er igjen så noenlunde uberørt mellom jernbanesporene. Dette trekantområdet ligger mellom Bispegaten i nord og Klemenskirken i syd. Etter all sannsynlighet er det her de sentrale deler av den allmannelige bybebyggelsen har vært, trehus på tre-

hus med kjøpmenn, håndverkere og andre borgere av Oslo fra Harald Hårfagres tid til 1624.

Foruten en mindre undersøkelse av Klemenskirken har sommerens gravning vært konsentrert om tomten etter gården "Mindet" midt i kvartalet mellom Oslogate, Klemensgate, Kanslergaten og Saksegårdsgaten. Her skal trafikken fra Moss ledes ned i en underkjørsel under Bispegaten.

Fra Meyers og Blix' gravninger rundt århundreskiftet i området lenger vest, ned mot sjøen, kjenner en bebyggelsens orientering, rett opp fra sjøen slik som i Tønsberg og på Bryggen i Bergen. En vet også at det etterhvert er blitt påført tykke lag av flis, trevirke og avfall, slik at kulturlagene er mange meter tykke. Det er den samme utviklingen som en kjenner fra de andre middelalderbyene

Skisse over den delen av Gamlebyen som omfattes av trafikkmaskinen. Utgravningsområdet 1970 er skravert. Nord er til venstre på bildet.

i Norge: De har vokset opp på sitt eget avfall. I Oslo har det sikkert vært sterke bestrebelse på å gjøre grunnen så tørr som mulig. Når det regnet ble avfall og gjødsel til en illeluktende søle som sent tørket ut pga den høye grunnvannsstanden.

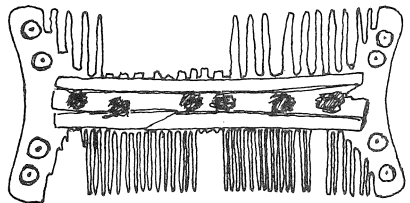
For hver brann som herjet (trebebyggelsen var uhyre ildsfarlig, det kom f.eks. flere ganger forbud mot å tjærebre husene) steg bebyggelsen et hakk i været. Restene av de gamle brente bygningene ble hugget ned og området delvis planert. Nye hus ble bygget og tykke lag av flis vidner om tømmermannens og snekkerens innsats. Brannene og flislagene danner et stratigrafisk mønster. Alt Blix skildret i 1879 tre "bebyggelser" som lå over hverandre. I mellomkrigstiden har arkitekt Fischer i tillegg til de store stenbygningsundersøkelsene gravd ut visse deler av det profane Oslo. Spesielt må nevnes en del av bryggene og skomakerbodene, samt Ladegårdshaven.

Vårt gravningsfelt i 1970 har vært ca. 300 m² stort og vi har hatt en arbeidsstokk på ca. 20 personer, de fleste studenter. Leder har vært magister Hans Emil Lidén. I tillegg har 4-5 studenter med Ole Egil Eide i spissen vært i sving med undersøkelsen av Klemenskirken, en undersøkelse som har gitt både overraskende og spennende resultater. Mens tidligere gravninger har vært lagt opp etter jernbanens gamle koordinatnett, har vi nå valgt kommunens geografisk orienterte system. Hele området som blir berørt av trafikkmaskinen, er delt opp i 8 x 8-meters ruter med bokstav/tallkombinasjoner.

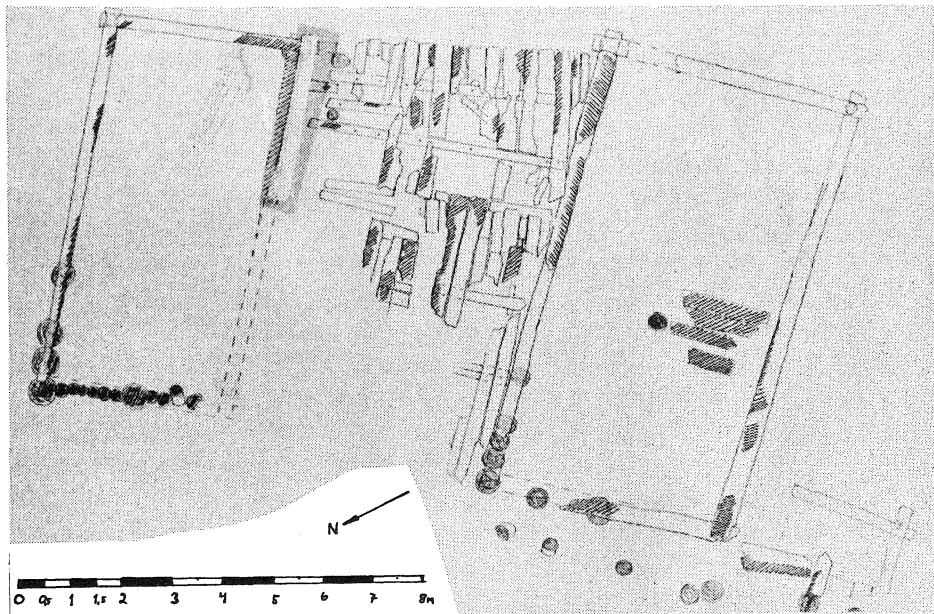
Vi har begynt undersøkelsene med store forventninger. Riktignok dreier det seg om nødgravninger, og det fremste målet må være å få undersøkt de områdene som blir berørt av trafikkmaskinen. Men vi vil antagelig få noen års frist, og da er det en mengde ting vi gjerne vil vite mer om: Byens topografi og bebyggelsesmønster er på langt nær klarlagt. Det henger nøye sammen med næringsgrunnlaget for byens innbyggere, handel, håndverk og jordbruk. Løsfunn kan gi opplysninger om handel og kulturkontakter, samt om tidspunktet for bygrunnleggelsen og senere faser i byens vekst. Dessuten vil vi vite mer om en rekke spesielle emner som byggeteknikk, typer av gjenstander osv.

Bebyggelsesmønsteret i en by kan en ikke få tak i ved å grave ut 300 m². Resultatene fra en slik liten flekk kan bare være en bit i det puslespillet som heter Oslo. Riktignok vet vi en del fra tidligere gravninger. Vi vet at husene har ligget ved siden av hverandre i lange rekker fra bryggene ved stranden og oppover, adskilt av veiter og allmenninger. Vi kjenner også en del av løpet til de store tverrgatene Østre og Vestre strete. Fra skriftlige kilder vet vi at bebyggelsen var ordnet i gårder, og at gårdene bestod av mange hus. Vi har til og med navnene på en rekke av dem, både gårdene og husene. Men vi vet ikke hvor gårdene har ligget, hvordan husene har ligget i forhold til hverandre og hva husene har vært brukt til.

I sommer har vi funnet 5 hustomter eller deler av slike. På hver tomt er det funnet fra 3 til 4 hus over hverandre, bare med mindre forskyvninger. Bebyggelsen synes altså ikke å ha forandret seg så meget i perioden fra ca 1300 som er det eldste vi hittil har funnet og frem til 1500-tallet. Husene har stort sett ligget med gavlene mot sjøen. I denne retningen har de bare vært adskilt av smale mellomrom der man øyensynlig har hevet alt mulig avfall. Her har man også hatt avtrede. En osloboer var så uheldig at han mistet kammen sin der. Den er blitt liggende inntil i sommer! I NØ-SV retning, parallelt med strandkanten, er husene atskilt av

Dobbeltkam av horn

Forenklet planskisse av situasjon brent ved brann 4.T.v. bygn. 6, t.h. bygn. 4, i midten trebrolagt gårds plass.

områder med trebrolegning. Vi har funnet 2 av disse. De består av planker eller halvkløvninger med flatsiden opp. De er lagt tett i tett oppå runde dragere. Av og til er de falset ned i disse eller er festet til dem med trenagler. Også borddekkene har vært fornyet slik som husene. I det nordligste området med slik brolegning har det vært minst tre forskjellige over hverandre. Her har det trolig vært en gårds plass, mens den sydligste brolegningen kanskje er restene etter en gate.

Det yngste av husene vi har funnet har stenvurer. Under murene ligger langsgående tømmerstokker som har virket som en fundamentflåte. Innvendig har huset hatt stenbrolegning med en forsenket renne som munner ut i en tretønne. Det dreier seg om kjelleren eller 1. etasje i et hus helt av sten eller muligens med 2. etasje av tre. Huset har vært i bruk i siste halvdel av 1500-tallet til ca. 1600 eller noe senere.

De øvrige bygningene vi har funnet, er alle av tre og trolig bygget i lafteteknikk. Laftene er av forskjellig kvalitet. Noen er svært enkle og delvis sjuskete utført, men det finnes også forseggjorte laft av Raulandstypen. De bevarte stokkene er alle runde, men dette utelukker ikke at noen hus kan ha hatt rundovalt eller manglekantet vegg-tømmer. I de fleste husene er nemlig bare svillstokkene bevart. I et hus er dog hele 3 stokker bevart i den ene vegg. (Bygn. 4) En av dragerne i en brolegning viste seg å være en sekundært brukt laftestokk. Den hadde meddrag og hull til dymlinger. I to av hullene satt dymlingene i.

Som strørbord ble funnet to sviller til reisverk, trolig stavverk. Særlig den ene er fin med laftehugg i overkant i den ene enden, en langsgående not i overkant og på den ene langsiden en avsats der trolig gulvplankene har hvilt. I 66 cm lengde er det ingen not. Her må ha vært en døråpning. Denne svillen, som trolig skriver seg fra ca 1300,

kunne en gjette på har vært en del av en svalgang i 1. etasje i et laftehus, siden det ikke er funnet spor av rene stavbygninger hittil i gravningen. Det er forøvrig den eneste stokken hvor vi kan se at det har vært en inngang. Derimot har vi funnet vel halvparten av en dør som strøfunn. Den er ca. 80 cm bred og består av 3 loddrettstilte bord som er falset sammen og festet med trenagler til en labank. Den ene dørhøgselen av jern sitter ennå på døren.

De fleste husene må ha hatt tregulv. I to tilfelle var små rester av dette bevart i sterkt forkullet tilstand. Ellers har de fjernet det alt i middelalderen. Det er ikke funnet noe jordgulv, men i ett hus var det lag av sand og delvis brent leire som kanskje kan ha vært avretningslag for et gulv.

Aller de trehusene som var noenlunde godt bevart, viste seg å være fundamentert på stabber. Stabbene er tettstilte eller med opptil 1 m mellomrom. De gjennomgående mellom en halv og en meter høye og rett avkuttet både oppe og nede. Denne fundamenteringsmåten synes å være nokså egen for Oslo. I Borgund er middelalderiske lagerbygninger fundamentert på stabber, men disse står lenger fra hverandre. At stabbene har vært effektive, viser funnomsstendighetene i sommer. I ett tilfelle lå den brente toppen av en stubbe hele 30 cm over brannlaget fra den samme brannen. Mellomrommet var ubrent. Fordi terrenget skråner ned mot sjøen, er husene delvis blitt gravet ned i bakken i bakkant. Her mangler av og til fundamentstabbene.

Både stabbefundamentene og de tidligere omtalte trebrolegningene var viktige midler i bekjempelsen av sølens og våtens virkninger. For å lede vannet bort anla man drenasjerenner. I sommer har vi funnet 3 stykker. En av dem er av flettverk og dette må nærmest ha tjent som forstøtning i en drenasjegrøft. De to andre er mer avanserte og er antagelig begge to yngre. De består av en uthulet tre-stokk, åpen oventil. Som lokk over denne er lagt en tynn halvkløvning med flatsiden ned. Rundt det hele er surret bjerkenever. Begge rennene har antagelig ligget i en grøft. Den ene er forstøttet med sten og trebiter. Denne typen renner er den samme som ble brukt i Novgorod i middelalderen, men er visstnok ikke kjent i Bergen.

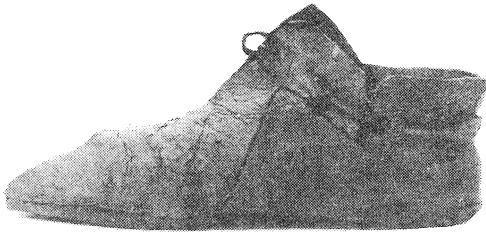
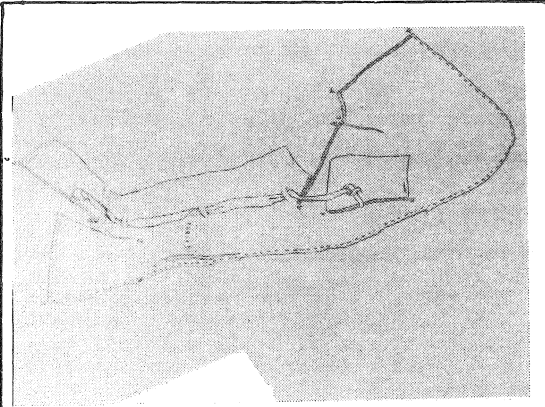
Osloborgerne har imidlertid også trengt vann, om enn i en litt annen form. Vi har funnet en brønn av tre bygget i to faser, nederst i sleppveggsteknikk, øverst i lafteteknikk.

Gravingene har hittil bare gitt et utydelig bilde av husene og deres nærmeste omgivelser. Vi vet at det har vært laftehus, muligens med svalganger i stavverk, men vi vet ennå ikke noe om de høyere delene av husene, f.eks. om de har hatt en eller flere etasjer. Her må bare gjettes ut fra paralleller i bondekulturen.

Vi vet heller ikke hvilken funksjon de forskjellige bygningene i en bygård hadde, og dette må være et av de viktigste spørsmålene å få besvart ved de fremtidige gravningene. Bygningene selv har hit-

Dør. Ligger inntil østveggen i hus 6. Øverst til venstre på døren del av stav til lagget kar. Til venstre for denne dørhengsel.

Remsko.

- Øverst tegning av overlåret utbrettet, slik det ble funnet. Like bokstaver skal falle sammen.
- Da får en skoene nederst. Sålen er påsydd etter de gamle sømhullene.

er for det meste fra yngre tid. Det er dels glassruteskår, dels skår av drikkeglass, bl.a. passglass og rømere fra 15- og 1600-tallet.

Av tresakene finnes det en rekke forskjellige. De fleste er imidlertid enkle former som "pølsepinne", trenagler o.l. Av store gjenstander må nevnes et trau med to kummer, en bunn-tilje fra stevnen på en liten båt og en tønne med tilhørende tønnebånd, foruten deler av laggete kar. Som en kuriositet kan nevnes at det ble funnet hele tre soperimer.

Av lærsaker ble det funnet en hel del. De aller fleste stammer fra sko. Skoene er alle av den gjengse middelaldertypen med enkel, tynn såle og spiss snute. De er festet enten med en stropp over vristen eller med en rem rundt ankelen. Fra skriftlige kilder kjenner vi navnet på gården der skomakerne skulle bo i senmiddelalderen, Mykklagard, og flere rester av hus, garvetønner og skomakeriavfall er funnet ved Fischers gravninger vest for Olavsklosteret. Blant våre funn finnes intet avfall etter lærarbeide.

Den største funngruppen er keramikken, med ca. 2000 skår. Keramik har tradisjonelt vært regnet som veleg-

net til å datere lag og til å indikere handelsveier i middelalderen. Spesielt kommer dette av at det ennå ikke har lyktes å påvise at det har eksistert noe middelaldersk pottemakeri i Norge. All keramikk fra norsk middelalder går en ut fra må være import.

Den yngste keramikken, spredd rundt i omrodede lag øverst i feltet og i lag som tilhørte stenhuset og tiden like før, domineres av kokepotter. Det er trebenete potter med rett håndtak på siden, (en såkalt stjert), av rødt gods og med innvendig glaser, den helt vanlige typen som tok over for kleberstensgrytene og tidligere keramikformer.

Fra "kokepottetid" og fra noe eldre lag er det en del kontinentalt stentøy, bl.a. fra Siegburg, Köln og Raeren. Det er færre av de eldre enn de yngre skårene, og det eldste er ant. fra ca. 1300.

En større gruppe utgjør skårene av rødt eller grått leirgods, for det meste farveglade kanner med grønn, brun eller klar glaser. En del av dem har pålagte striper og felter med skjell-lignende små leirblad, andre har rullestempelornamentikk eller rett og slett mar-

til vist liten meddelksomhet. Vanskelig har det også vært å tolke funnene som er gjort i dem. Her skal kort bare pekes på enkelte av dem.

I et hus lengst vest i feltet ble det i et opptil 30 cm tykt brannlag funnet flere interessante jernsaker, bl.a. en smaløks og en hjelm av en kjent type fra slutten av middelalderen. I brannmassen ble videre funnet 9 stentyngder av kleber og en hel del keramikkskår, mange dessverre sterkt forbrent. På samme sted, i et hus som antagelig har brent 3 branner tidligere, ble det også funnet tyngder. Denne gang var de av soltørket leire, og de lå tett sammen. Hittil er funnet over 20 av dem. Disse må etter materialet å dømme være vevlodder. De har avtrykk etter renningene som de har hengt i, noe som viser at de har vært i bruk. Alt tyder på at her har det stått en vev for ca. 600 år siden. En annen eiendommelighet var de mange kvernsteinene som lå inne i det samme huset, minst 4. De har vært ca $\frac{1}{2}$ m i diameter og stort sett ca 10 cm tykke. De er av en eiendommelig sterkt glimmerholdig sten som det finnes små korn og flak av flere steder ellers i feltet. Huset inneholdt dessuten en del keramikkskår, funnet på ett enkelt sted, samt to noe skadete treskåler.

Også tomten nord for den som hittil er omtalt, har brakt for dagen svært meget keramikkk. I alt har den vestre del av feltet gitt meget mer keramikkk fra før 1500 enn den østre delen. Det er farlig å trekke noen videre slutninger av dette, men det gir en antydning om at en ved statistisk behandling av et større materiale muligens kan komme frem til interessante slutninger.

På en tomt nord og øst for de som hittil er omtalt, var det to andre funngrupper som spesielt skilte seg ut. (Bygn. 6). Den ene består av brynestein, de fleste emner, men også en del brukte. Mens de brukte nesten alle ligner svært på den brynesteinen fra bruddene ved Eidsborg i Telemark som bl.a. ble funnet i Klåstadskipet i år (Arne Emil Christensen jr.)^x, er de fleste emnene av en annen, noe mer brunaktig steinsort. Avslag er ikke funnet. Dreier det seg om et lager for eget forbruk?

Den andre funngruppen vidner om at byens innbyggere har fisket i Oslofjorden. Det er funnet en rekke garnfløtt av furubark og en del stentyngder med hull som vel i denne sammenheng heller bør tolkes som fiske- eller garnsøkker enn vevtyngder.

I fyllmassene i hus 6 kom det også for dagen en del av en kullave med svivel for feste i veggen. Har en klave, så får en ku, heter det, og det ville unektelig være morsomt om en kunne påvise at de hadde kuer på båsen midt inne i byen. Vi har riktignok funnet storfe under gravningen, men det har bare vært i form av benrester etter Osloborgernes middagsmåltider. Funnet av klaven tyder på at eieren av huset der den ble funnet hadde en ku. Dette huset kan imidlertid ikke ha vært fjøs, skal en dømme etter mangelen på gjødsel. Det er forøvrig funnet en mengde ben av både storfe og småfe, samt fisk og også fugl. Av anne føde kan nevnes en konsentrasjon av erter, sterkt brannskadet, funnet i bygn. 4.

Ser en på løsfunnmaterialet generelt, består det av tre hovedgrupper, nemlig tre, lær og keramikkk. Dessuten kommer de mindre gruppene sten, metall, ben og glass. For å begynne med de siste: Av sten er det biter av stekeheller, stentyngder, med hull, 16 spinnehjul for håndten og stykker av kleberstenskar. Av metaller er det mest jern, og dette er som regel meget rustent, noe som skyldes saltene i grunnen. Det er foruten spiker og jernnagler funnet en del nøkler, både til boltelås og allminnelig lås, noen knivblad, en saks o.a. Av ben eller horn ble det funnet lite: Et par dobbeltkammer, to islegger og en spillebrikke. Morsom var en liten miniatyrkniv med mannsnavnet IVAR risset inn med runer. Glassbitene som er funnet,

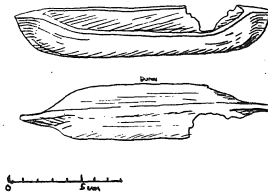
^x): Se artikkel om Klåstadskipet annet sted i dette nr. av NICOLAY.

kerte dreieriller. Materialet er ennå ikke gjennomarbeidet, men det viser seg at de fleste skårene trolig kommer fra området Danmark, Syd-Sverige, Holland, uten foreløpig nærmere spesifisering. Svært mange skår kommer også fra England, en del av dem fra Grimston ved King's Lynn. Enkelte skår kommer også annetsteds fra. Bl.a. stammer et skår trolig fra nordvest-Frankrike.

Skårene er av typer som var vanlige på 12-1400-tallet. De fleste må antagelig dateres til 1300-tallet.

Brannlagene er overfor bare nevnt en passant. Hittil har vi funnet rester etter 7 brannlag. Fra skriftlige kilder kjenner vi i alt 13 storbranner frem til den i 1624. På Bryggen i Bergen har det lyktes å identifisere de fleste brannlagene fra gravningen med kjente branner fra skriftlige kilder. En slik absolutt datering av brannlagene har vi ikke forsøkt i Oslo, og det er et spørsmål om det vil føre frem. Brannlagene er først og fremst faser i den relative kronologi som følger av den stratigrafiske lagdelingen.

I 1971 håper vi å komme til bunns i det feltet som ble påbegynt i sommer og der vi stoppet ved et nivå ca. 1300. Da vil vi få et fint tverrsnitt gjennom bebyggelsen på ett bestemt sted. Det skal imidlertid mange slike snitt til før vi kan si at vi begynner å kjenne middelalderens Oslo, og en del av dem får vi antagelig sjansen til å grave i de kommende år. Så meget som er blitt ødelagt i tidligere tider, håper vi at vår tid vil ta våre på, og undersøke skikkelig når det er nødvendig de deler av det gamle Oslo som fortsatt er igjen.

Leketøysbåt utskåret i tre.
16,5 cm lang.

Registrering av fornminner i Østfold i forbindelse med det økonomiske kartverk

Elizabeth Skjelsvik

Tanken om en systematisk registrering av Norges oldtidsminner kom første gang offentlig til orde i Gabriel Gustafsons tiltredelsesforelesning som professor i nordisk arkeologi (trykt i Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring. Aarsberetning (Ab.) 1901). Syv år senere, i 1908, kunne de første skritt tas til å realisere planen. Arbeidet ble først satt i gang i Østfold, og i 1917 ble undersøkelsene i marken fullført med unntagelse av Hvaler, som aldri ble tatt, uvisst av hvilken grunn. Resultatene er trykt i Østfolds Oldtidsminner (ØO) (Oslo 1932).

Det tør være kjent at disse registreringene på langt nær holder mål hverken med hensyn til systematikk, fullstendighet eller nøyaktig stedfestelse av de enkelte forekomster.

Da planer for utarbeidelse av et økonomisk kartverk (ØK) ble satt i gang i 1957, innså arkeologene betydningen av å få fornminnene med på dette. Disse er jo fredet ved lov, og av den grunn en detalj som kart beregnet for planlegningsformål bør inneholde. Arkeologene gjorde oppmerksom på dette overfor de institusjoner som var engasjert med planlegningen av ØK.

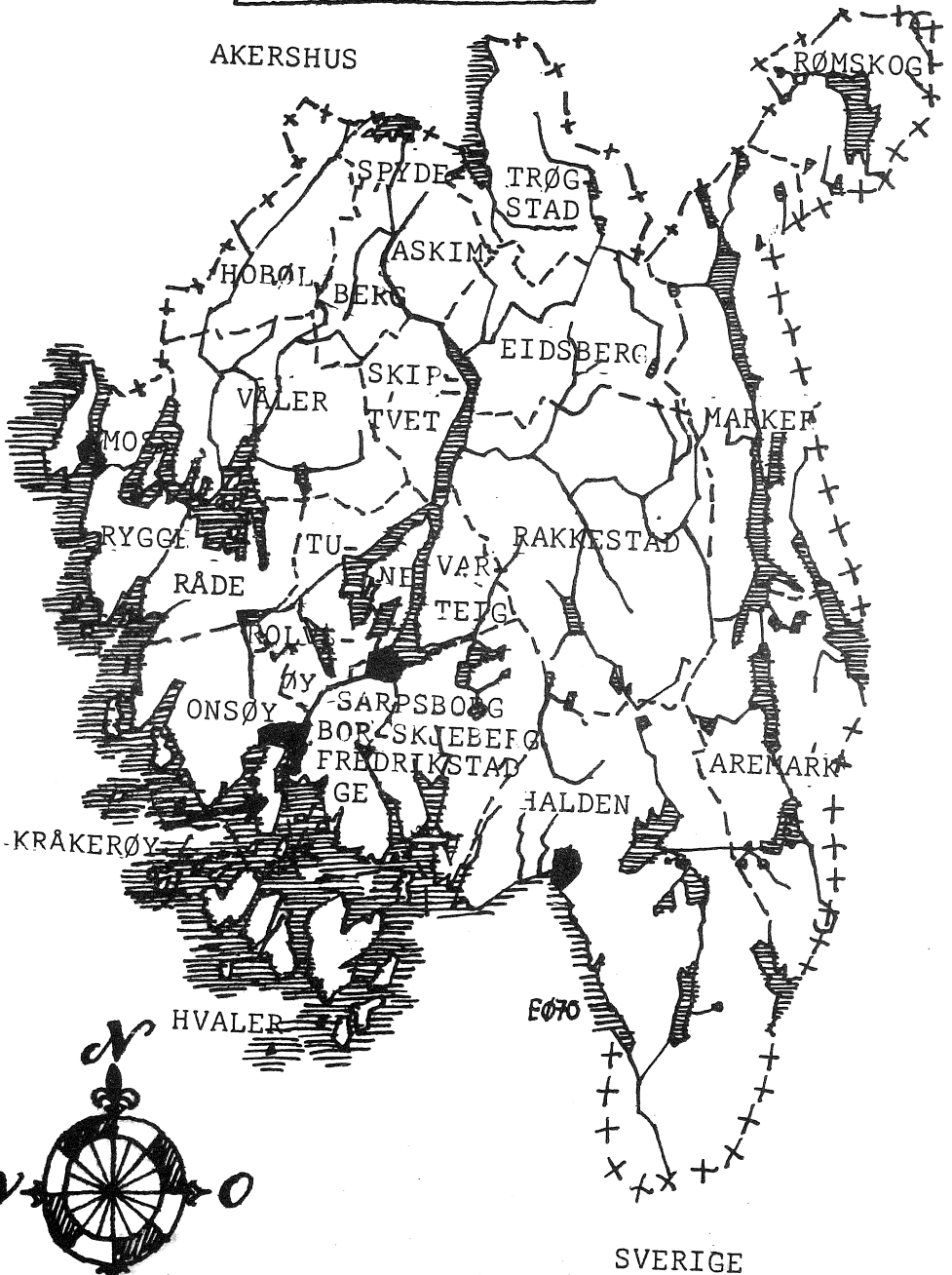
De arkeologiske museers registreringstjeneste (DAMR) begynte sin virksomhet i 1963. Som en av sine oppgaver fikk den å koordinere og utføre registreringer av faste fornminner i forbindelse med ØK.

DAMR tok kontakt med det koordinerende og kontrollerende organ for økonomiske kartarbeider, Kartrådet, som var opprettet allerede i 1961, for å forhøre seg om hvor langt planlegningen av ØK var kommet. Det viste seg da at Kartrådets innstilling allerede forelå, og fornminnene er knapt nevnt engang i dette dokument.

Våre henvendelser til Departement og Storting resulterte i at fornminnene kan avmerkes med eget symbol på ØK, men arbeidet må betales av DAMR innenfor rammen av dens budsjett.

Imidlertid er fornminner ikke kommet med blant Statens

ØSTFOLD
MED KOMMUNEINN-
DELING

SVERIGE

"Grunnytelser til samtlige fylker". (St.prp. nr. 84 (1963-64) s.8). Derfor er finansieringen av vårt arbeide ikke tatt opp på linje med de arbeider de øvrige statsetater: Norges geografiske oppmåling, Jordskifteverket og Jorddirektoratet, skal utføre.

Våre statsbevillinger er helt utilstrekkelige til å følge opp de øvrige kartverksarbeider, og vi er nødt til å søke kommunene og tildels også fylkene om tilskudd for i det hele å få gjort noe som monner.

Våre registreringer omfatter alt som dekkes av fredningslovens § 2. Disse symboliseres med rune-"R" på flyfotos og kart. Enkeltliggende fornminne (under 15-20 m i diameter) markeres med stikk på flyfoto, punkt på kart, samling (2-4 fornminner) og felt (5 og over) med heltrukken begrensingslinje på foto, stiplet på kart. For bygdeborger følger begrensingslinjen åsfoten. Murverket fremgår av foto, men dessverre ikke av kart.

Vi har også en gruppe "x" som avmerkes på foto, men som ikke tas med på kartet. Disse omfatter:

1) "usynlige", faste fornminner hvis utstrekning ikke kan fastslås uten ved gravninger eller ved prøvestikk eller søkesjakter. Til denne gruppen hører hovedsakelig steinalderboplasser på åpen mark, graver under flat mark og kokegroper. Fravikelser fra denne regel er gjort når det gjelder særlig betydningsfulle lokaliteter som f. eks. steinalderboplassene på Høgnipen i Rakkestad. Disse er merket med rune-"R".

2) minner av uviss alder, slik som f. eks. dyregraver, kullmiler og gammetufter.

Veier (sml. lovens § 3) kommer også som "x" på flyfoto.

3) formasjoner som oppfattes som fornminner enten av folk på stedet, eller som er blitt oppfattet som sådanne ved tidligere registreringer. Som eksempel på dette kan nevnes en gruppe hauger på Torgalsbøen (83/1) i Idd (nu Halden kommune) som er klare morenedannelser (en av disse beskrevet Ø0 s 131.)

4) fjernede fornminner.

5) funnsteder. Her legges vekten på gravfunn, offer/depotfunn og funn som av andre grunner er særlig viktige.

For 4) og 5) gjelder selvsagt i den utstrekning stedene kan i marken noenlunde eksakt.

Til tross for finansieringsvanskeligheter er det lyktes oss å få fullført ett fylke, Østfold, som ble påbegynt i 1963 og avsluttet i 1969. Utenom ØK-programmet faller Moss og Rygge. Moss har vi tatt i forbindelse med kommunens eget kartverk, og på Rygge kommunes kart er fornminnene registrert av statsstipendiat Erling Johansen allerede for mange år siden.

Det er innsamlet et meget stort materiale som på langt nær er gjennomarbeidet, så resultatene kan bare gis i grove trekk belyst ved eksempler.

Antall fornminner er stort sett fordoblet eller mer enn fordoblet i alle kommuner; særlig stor er økningen i Berg hovedsogn, Spydeberg og Hvaler, som jo ikke ble registrert siste gang. Her er det funnet ca. 400 faste fornminner. Resultatene for Berg hovedsogn ble i 1909: 92, i 1964: 272; for Spydeberg: 1913: 67, 1913-68: 101, 1968: 190. Økningen mellom første og siste registrering skyldes gårdbruker Arnt Sandems store innsats. Spydebergs rikdom kom som litt av en overraskelse. For den og nabokommunen Hobøl var omtrent likestilt ved første gangs registrering. Hobøl ble tatt i 1967, og her var økningen uvesentlig. Som type på en mer normal økning kan nevnes Våler, der man i 1916 fant 91 fornminner, i 1968: 175.

Om økningen generelt kan man si at den er blitt størst i de kommuner hvor hovedtraet går eller der vi har eldre og yngre trinn av dette. For hovedtraet vil det si Rokke s i Berg (nu Halden), Skjebergs nordre del, Tunes og Rådes midtre deler. For et eldre trinn: Idd hovedsogn, Berg hovedsogn, Skjebergs sentrale deler med bl. a. Gunnarstorp, Borges og Onsøys sentrale deler. For et yngre trinn: Eidsberg hovedsogn d.v.s. Monaryggområdet, Askims sentrale deler og Spydebergs nordre og midtre del.

Takket være det at fornminnene er avmerket på flyfotos og detaljerte kart i stor målestokk, får vi nå et langt mer nyansert bilde av deres plasering og fordeling i terrenget.

I Askim fremkommer en forbausende regelmessighet i fordelingen av oldtidsminnene på morenen; her ligger ikke mindre enn ca. 70 enkeltliggende fornminner eller felt med sådanne (ialt 15 R'er) som perler på en snor fra Trippestadåsen på Grøtvet i sydøst til Skårud i nordvest.

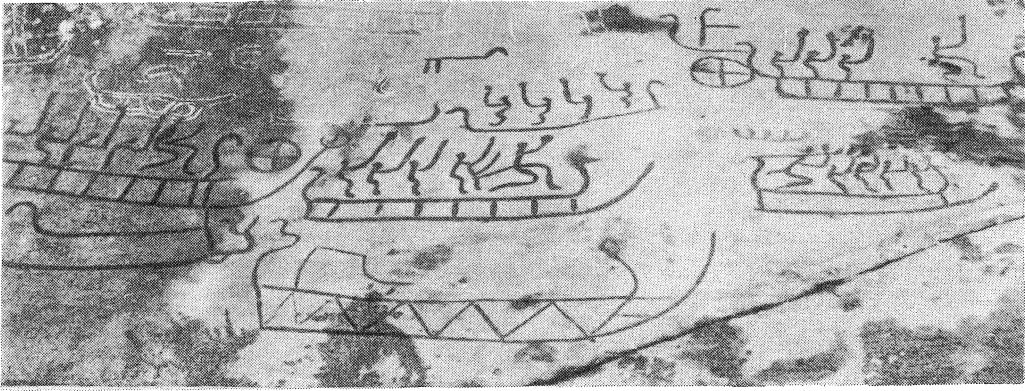
Denne plaseringen er trolig bestemt av at det har gått et gammelt veifar gjennom strøket; selve faret eller deler av dette har vi ikke kunnet finne i terrenget i dag; men vi har opplysninger om at det over Trippestadåsen tidligere fantes flere slike veier.

Gravene ligger forholdsvis langt fra gårdene som eksisterte i forhistorisk tid; de er derfor klart orientert mot vei og ikke mot gård.

Det samme må være tilfellet i Berg hovedsogn langs den gamle "Kongeveien" eller "Mostenveien", som kan følges i terrenget fra Åsekjær, sangs sørfoten av Tobruåsen, i skogen nord for Huseby og Nygård (Gjellestad) over Nygårdsmoen, Stenklopp og inn i Skjeberg. Denne veien dro Bisp Jens Nielssønn i 1594, og i sine visitasbøker nevner han en gruppe av de oldtidsminner han passerte på en plass kalt "Mosten Thinghaug". De fleste av disse eksisterer ikke mer; han nevner bl. a. "en hob stener udi krinser, og er der 4 eller 5 krinser, hver saa store som en stue..." Imidlertid finnes spredt langs veistrekningen både enkeltliggende røyser og hauger samt en meget fin gruppe bestående av en rundhaug, en rundrøys, hvis kant er markert med et ca. 2 m bredt "brett" av ett steinlag, 2 runde steinlegninger med indre steinpakning og endelig en rund steinsetning av 11 0,5-1 m høye rundkamp. Temmelig kloss i kommunegrensen passerer man så to hustuffer av langhustypen d.v.s. med rektangulær grunnflate og steinbygde vegger - de eneste som til nu er kjent i Østfold bortsett fra en på Åsekjær i Berg og en mulig tuft på Hunn i Borge.

Helleristningenes plassering er også interessant. Et forsvinnende antall ligger til lettbrukt, selvdrenert jord, de fleste finnes i leirområdene endogså til den tyngste og hardeste leiren. Den kjente ristningen på Kalnes jordbruksskole i Tune f. eks. ligger til det jordet på eiendommen som har tyngst og vanskeligst drenerbar jord. Selv med et gunstigere og tørrere klima enn i dag, har man vanskelig for å tro at jordsmonn av denne typen ville være vel egnet for datidens primitive akerbruk. Da er det mer rimelig å anta at jordbruksristningene ligger til beiteland.

Stort sett kan man si at det er forholdsvis få av de tidlige registrerte fornminnene som er blitt fjernet eller som vi ikke har greidd å gjenfinne. Noen tall illustrerer dette: Våler og Idd ca. 10 hver, Rolvsøy ca. 25, Onsøy ca. 75, Rakkestad ca. 100. Sistnevnte kommune topper nok listen, og det skyldes at to av de store gravfeltene, nemlig på Lund og Gjulem med tilsammen ca. 40 hauger er blitt rasert ved grustaking, slik at bare ca. 10 hauger er igjen i dag.

Kalnes Jordbruksskole, Tune. Helleristninger fra bronsealderen.

De enkelte fornminnetyper.

Steinalderboplasser.

Det vi har kunnet registrere, er helt sikkert ikke noe representativt antall. Det må imidlertid pekes på at det flere steder langs Haldensvassdraget i Berg (Halden), Aremark og Rødenes (nu del av Marker) er gjort til dels betydelige funn av flint, både avslag og redskaper, som uten tvil representerer boplasser. Det samme er tilfelle ved Store Ertevann i Idd.

Helleristninger.

Foreløbig er ingen veideristninger funnet i fylket. Fordelingen av jordbruksristningene er som følger: Idd hovedsogn, Berg hovedsogn, Skjeberg, Borge, Hvaler, Kråkerøy, Glemmen (nu Fredrikstad), Rolvsøy, Tune, Varteig, Råde, Eidsberg hovedsogn, dessuten Rygge. Det er funnet en del nye forekomster i tillegg til dem som var kjent tidligere. Ristninger, registrert av adjunkt M. Arnesen for ca. 100 år siden, men som ved senere undersøkelser ikke er blitt lokalisert, er blitt oss forunt å gjenoppdage. Dette gjelder f. eks. G. Gjessing: Østfolds jordbruksristninger s. 19 Nr.2. Hov II (Idd). Her har vi funnet flere figurer i tillegg til den ene som var kjent.

Man vil nok stusse når man støter på Hvaler i listen. Denne kommunen er imidlertid registrert av statsstipendiat Erling Johansen. På Søndre Sandø på gården Røds grunn ligger det to skålgroper. Den ene finnes på en jordfast blokk i et båtstø tilhørende en av de mange hustuftgruppene (se s.) i kommunen, den andre på et svaberg ca. 20 m unna.

Berby, Idd. Langrøysen på Ålegardskollen. Detalj av kanten.

Gravrøyser.

Det tør være kjent sak at alle gravrøyser, og da tenkes i første rekke på røyser bygget av ren stein og beliggende på åsrygger eller nes ut mot vann, ikke utelukkende er fra bronsealder. Det er en gravform som begynner i denne perioden, men har holdt seg gjennom hele jernalderen til vikingtidens slutt.

Ved siden av gravhauger er det den fornminnegruppen som har vist størst økning i Østfold.

Av særlig bemerkelsesverdige funn bør fremheves et felt på Solberg i Onsøy bestående av minst 15 rundrøyser med diametre på 4-15 m og høyder på 0,2-0,75 m. De ligger på "Solbergfjellet" fra toppen av dette og nedover vesthellingen, og er ikke registrert tidligere. I samme kommune finnes blant de mange røysene på Hanke (Hankø) en rundrøys - diameter 17 m, høyde 2,8 m - fra hvis kant en brolegning med kantmarkering av større rundkamp, lengde nord-syd 23 m, bredde 2 m, høyde 0,5 m. (ØO s 236 u. Hankø nr. 1. Brolegningen ikke nevnt!)

Av andre nyoppdagelser i denne gruppen må endelig nevnes en rundrøys og to steinlegninger beliggende med et par m's avstand på delet mellom Høydal og Rostad i Rolvsøy. Til tross for at de ligger kloss i en rødmerket turvei over åsen, var disse fornminnene helt

ukjente. Røysen er av vanlig type og en 15 m i diameter. Den ene steinlegningen er rund, den andre kvadratisk, mål henholdsvis 3,4 og 3 m. Begge har indre steinpakning og kantene er markert med større, som det synes, utvalgte bruddstein og rundkamp, 0,3-0,6 m lange og 0,3 m høye. I den kvadratiske stårsteinene på høykant. Helt enestående er ikke dette tilfelle; samme konstellasjon har vi registrert på et par lokaliteter i Skjeberg også, men her er steinlegningene mindre fine eller dessuten kanskje mer medtatt av tidens tann.

Vi har i våre beskrivelser prøvd å få med hvilket steinmateriale er brukt i røysene og benyttet benevnelsene bruddstein og rundkamp. Bruddstein er det overveiende materiale i gneisområdene, hvor fjellet naturlig spalter i mer eller mindre helleformede og kantede stykker. Dette materiale går igjen i de fleste røysene i Enningdal s., Idd; periferien er her ikke så rent sjelden markert med et "brett" av ett å to steinlag eller en inntil 0,5 m høy muret kant. Røysen ellers flukter gjerne med denne kanten. Det fineste eksempl på en sådan røys er den 17 m lange, 6 m brede langrøysen på Berby, hvor muringen når en høyde av inntil 0,8 m. I midten er ett muligens to gravkamre synlige, og fornminnet har en praktfull beliggenhet ut mot veststupet av Ålegårdskollene og har vidt utsyn over Berbydalen og nordover Iddefjorden.

Gravhauger.

Blant den store massen som er registrert, er det vanskelig å gjøre et utvalg.

Fremheves må dog de mange tildels store felt med fine hauger som finnes i den umiddelbare nærhet av "Jellhaug", nemlig på Gjellestad (Nygård)- og Husebygårdenes grunn, i Berg hovedsogn. Flere av disse er også nyregistreringer, et felt er "gjenoppdaget". Det er nemlig nevnt av Anders Lorange.

På Grimstad i Råde på ryggen av raet finnes også et meget fint haugfelt, det gjelder både bevaring og beliggenhet. Også her er nytt kommet til, bl.a. en trekantet steinlegning, en meget sjelden fornminnetype på Øst- og Sørlandet.

I samme kommune ligger det på Meum et gravfelt som så desidert skiller seg ut fra den jevne masse, men her trenges grundig rydding og restaurering for å gjenskepe dets fordem "prakt". Det består av minst 50 fornminner: 35 gravhauger, 2 med reiste stein rundt kanten og 5 med bautastein på toppen, 10 enkeltstående inntil 3 m lange bautasteiner, hvorav alle er falt overende eller står på hell.

Hustuffer.

Tufter av vanlig langhustype er ikke forøket siden de siste registreringer med suppleringer. Det som imidlertid er kommet med er en helt annen og ny tuftegruppe, som først og fremst finnes på Hvaler, men dessuten er registrert på Hanke, på Brattholmen og Risholmen i Onsøy.

Tuftene på Hvaler har vært kjent lenge for så vidt. Anders Lorange har beskrevet noen av dem (Ab. 1868 s. 65f) og mente de kunne stamme fra steinalderen. Senere har man trodd de var minner fra nyere tid, og ble viet liten interesse.

Trelasthandler Hjalmar Johnsen, Fredrikstad, dro dem frem av glemselen og nedla et stort arbeide med å registrere dem og gjøre dem kjent (Østfoldarv 1956-57 s. 13ff).

Tuftene ligger godt skjermet i dalganger og i nærheten av sjøen, de aller fleste i større eller mindre grupper. De er rundakti-

Gunnarstorp, Skjeberg. Graver fra eldre jernalder.

ge, tilnærmet rektangulære eller kvadratiske med 1-2 m brede, ca. 1 m høye murer av rundkamp og blokker; undertiden er inngangen markert med kraftige sidesteiner. Innvendig tverrmål 5-6 m. Ofte utgjør et loddrett berg den ene veggen. Flest - minst 50 stykker - er funnet på Sjursholmen og Ekholmen, mens den fineste gruppen - et veritabelt Pompei - på minst 16 ligger på Røds grunn på Søndre Sandøy.

I forbindelse med tuftene er det ved ØK-registreringene oppdaget store serier av båtstøer som ligger i en høyde over havet som tilsvarer strandlinjen i vikingtid-tidlig middelalder.

Bygdeborger.

Ifølge Bjørn Hougen (Ab. 1928 s. 46) var det i Østfold kjent 36 bygdeborger. Senere suppleringer samt våre registreringer har forøket antallet med minst 30. De eneste kommuner hvor det til nu ikke er kjent slike anlegg er Hvaler, Marker, Rømskog og Moss.

I Fredrikstad (tidligere Glemmen), Tune, Trøgstad, Spydeberg og Våler finnes "tvillingborger", d.v.s. to åser som grenser til hverandre er befestet med mur(er). I Onsøy på Ørmen søndres grunn har hele tre tilgrensende åser murverker; det eneste sted i landet hvor dette finnes, såvidt kjennes.

Flere av borgene dekker et så lite areal - ned til 20 x 25 m - at de umulig kan ha tjent som tilfluktssted for folk og fe i ufredstider. Her kan det ikke bli tale om å plasere annet enn en mindre vaktstyrke.

Karakteristisk for de aller fleste borgene er at de ligger ved gamle eller eksisterende ferdselsveier, undertiden ved viktige veiknutepunkter. Mange ligger også langt fra de strøk som var bebygd i forhistorisk tid.

Nevnes må også at det på noen borger finnes en eller flere åser, nemlig i Skjeberg, Tune og Spydeberg varde på delet mellom denne kommunen og Hobøl. Muren markerer faktisk kommunegrensen.

Veifar fra forhistorisk tid.

Første gang oldtidsveifar ble konstatert var på de store gravfeltene på Hunn i Borge, hvor omfattende gravninger ble foretatt i 1950-52. Siden har man funnet disse veifarene en rekke steder i fylket, både med og uten tilknytning til andre fornminner.

De tegner seg over vanlig mark - ikke berg - som U-formede fordypninger i terrenget, og der veiene har gått ut for en helling kan de være meget dype og brede og ligge flere ved siden av hverandre. Et av de fineste eksempler på dette er hulveisystemet i et grustak øst for Eidet kro i Tune, og godt synlig fra kroen.

Det arbeidet som nu er avsluttet i Østfold, må man ikke betrakte som absolutt endelig. Suppleringer vil det alltid bli, og vi har da også mottatt meldinger om nye fornminner. Foreløpig dreier det seg mest om røyser i større skogsområder, som det ikke har vært mulig å tråle nøye. Vi håper imidlertid at de områder som i første rekke blir gjenstand for utbygging er så fullstendige at suppleringer her blir minimale.

-0-

Som det forhåpentligvis vil fremgå av det lille utvalg som er gitt i denne artikkel, er det fremskaffet et stort og verdifullt kildemateriale, som venter på videre bearbeidelse.

Studiet av faste fornminner som sådanne har vært et forsømt kapittel i vår arkeologiske forskning. De aller fleste av våre bosetningshistoriske studier er i for sterk grad basert på funn og ikke på faste fornminner som jo er de eneste helt sikre indikatorer å bygge på. Fra å være gjenstandsforskere og gravere må vi i sterkere grad bli fornminne- og terrengforskere.

I og med at data nu foreligger på flyfotos samt detaljerte kart, kan man "ta med seg" terrenget inn på kontoret, selvom dette selvsagt aldri vil erstatte iakttagelser på stedet i marken.

Men vi arkeologer må lære å bruke og tolke flyfotoer. En betingelse for dette er at en har stereoskopisk syn. Det er meget sjelden at vi ser fornminner på billedene. Men ut fra andre kriterier - først og fremst gode kunnskaper i kvartærgeologi - må man i hovedtrekk kunne finne ut om et område er velegnet for forhistorisk bosetning eller ikke. Med andre ord vi må lære å bruke både flyfotos og ØK-kart i vårt planlegningsarbeide i likhet med det andre planleggere for lengst gjør.

Det økonomiske kartverk er et teamwork, vi arkeologer er blitt en del av teamet. Dette innebærer at det ikke bare stilles faglig arkeologiske krav til oss. Den kartmessige side av vårt arbeide må også holde mål.

Slik situasjonen er i dag må vi se i øynene at vi neppe er i stand til å oppfylle de krav kartverket stiller til nøyaktighet (± 2 m). Det er å ønske at vår utdanning må bli slik at vi blir i stand til å møte også denne utfordring.

KLÅSTADSKIPET

Av Arne Emil Christensen jr

Igjen har Vestfolds jord gitt oss et nytt vikingskip, dvs. nytt var det egentlig ikke, og at det var et vikingskip visste vi ikke før gravningen var vel avsluttet og resultatet av en C-14 prøve ga ca. 800 e Kr. +- 70 år. Det hele begynte da brukeren på Klåstad i Tjølling grøftet et jorde i 1891. Han kom på trerester, så det var båtbord av eik, og mente at nu var hans lykke gjort. Det var bare 9 år siden Gokstadskipet ble funnet, og hele Vestfold visste at Gokstad-bonden hadde fått god betaling for funnet. Lov om fornminne kom først i 1905, slik at brukeren på Klåstad var eier av funnet. Antikvar Nicolaysen var nede og så på skipsrestene, og hans korte beretning i "Fortidsforeningens" årbok konkluderer med at dette ikke er noe vikingskip, dvs. ikke noe vikingtids gravfunn med skip, men et vanskelig daterbart vrak, som kunne være fra tidlig middelalder. Enden på visa ble at ingen museer meldte seg som interessert i vraket til den pris bonden ville ha, og skipet ble dekket til igjen. Siden har det ikke skjedd annet enn at jordet er blitt drenert flere ganger, noe skipet ikke har hatt godt av. Den direkte foranledning til at skipet ble gravet forsommeren 1970 var planene om å tørrlegge indre del av Klåstadkilen for jordbruksformål. Dette vil senke grunnvannspeilet ytterligere, slik at skipsrestene ville tørket opp og blitt ødelagt i løpet av få år. Vi gikk ikke til oppgaven med store forventninger. Planen var nærmest å blottlegge og dokumentere de rester som fantes, noe videre håp om å kunne konservere treverk var det ikke siden jordet hadde vært drenert i 80 år. Resultatene overtraff de villeste drømmer. Ikke bare var det mere igjen av skipet enn vi trodde, men meget av treverket var i forbløffende god stand, selv om en del av bordgangene nærmest var brun jord som ikke var til å redde.

Etter å ha lokalisert utstrekningen av treverket med prøvestikk ble topplaget fjernet med maskin, og vi gikk ned på treverket i 3 felt, delt av 2 tverrprofiler. Etter at profilene var dokumentert ble de fjernet, og planoppmålingen av skipsrestene utført med U.O.'s stereomålekamera. Under det meste av utgravningen hadde vi oppholdsvær, tildels med kraftig sol, så det var litt av et problem å hindre at treverket tørket ut. De delene som ikke var i arbeide ble dekket

til, og treverket sprøytet med vann flere ganger daglig. Den første tiden var vi avhengige av å bære vann, men så fikk naboen tilkoblet "farrisvann", og livet ble lettere. En stund var vi de eneste i Tjølling som ikke var underlagt vanningsrestriksjoner. Vi hadde også mye glede av vannet til fingraving med spyleslange.

Den vanskeligste delen av gravningen var å få de enkelte deler av skipet opp. Alle jernnagler var rustet bort, så det eneste som holdt plankene sammen var trenaglene mellom spant og bordganger. Det viste seg at praktisk talt hele styrbordsiden av skipet var vekk, og det samme gjaldt de aller fleste av "bonnstokkene" (nederste del av spantene). Bunnen lå som et flak av bord fra kjølen og opp til "meginhufr", den kraftige bordgangen i vannlinjen, mens øvre del av babordsiden hadde brukket løs og var sunket litt dypere ned. Etter å ha tatt opp restene av styrbordsiden kunne vi begynne med kjølfsegmentene og arbeide oss oppover skipssiden bord for bord. Hvert stykke ble spylt løs fra slammet og løftet forsiktig, de svakeste stykkene på et underlag av huntonitt. Etter vasking og nummerering var

stykkene klare til transport. Som et foreløpig lager fikk vi låne potetbingen hos gårdbruker Astri Jahnsen på Kaupang, den ble foret ut med plast og fungerte utmerket som lagerbasseng over sommeren. U.O. har bestemt at skipet kan deponeeres til Vestfold Fylkesmuseum for utstilling, og skipsdelene ble i september flyttet til Tønsberg for konservering.

Fig. 1. Skipet ferdig avdekket

Fig. 2. 30 brynesteiner in situ

Skipsteknisk er Klåstadskipet meget spennende som et supplement til våre andre vikingskip, og siden det etter all sannsynlighet er et handelsfartøy åpner det nye og spennende perspektiver. Av løsfunn fant vi endel tauverk i fragmenter, ett kleberskår, og ca 50 bryne-emner, som sannsynligvis kommer fra det kjente brynesteinsbruddet i Eidsborg i Telemark. 50 bryner

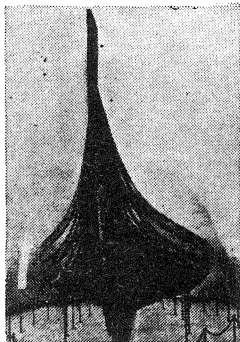
er ikke noe man har bruk for ombord, så de er sikkert rester av skipets last. Det som i sin tid har skjedd med fartøyet er antakelig følgende. Det har havarert ute i Viksfjord, kanskje på vei til eller fra Kaupang, og drevet synkeferdig inn fjorden til det strandet på grunt vann inne i Klåstadkilen. Skipet ble liggende på babord side med kjølen inn mot land, og sannsynligvis med styrbordsiden eller en del av den over vannet. Folk har sikkert strømmet til og berget det de fikk tak i av last og utstyr. Om de også har hugget løs brukbare materialer i styrbordsiden, eller om den er tatt av strøm og is, er ikke godt å si, vekk er den i alle fall. Skipsrestene og resten av lasten har så slammert ned, og landhevningen har langsomt ført til at de nå lå flere hundre meter fra stranden.

Det som kan bevares av skipet er hele kjølen, 16,25 m. lang, og forreste halvdel av babord side. Begge stevner mangler desverre, og det samme gjør bunnstokkene, slik at rekonstruksjonen vil bli meget komplisert, selv om det er tilstrekkelig materiale til å gi skroget form. Spantene har vært festet med trenagler, som i bunnpartiet er meget sparsomt benyttet. Det er bevart mere av spant-systemet i skipssiden over vann, knær for tverrbjelker og separate

toppspant av samme type som det finnes i Gokstadskipet og Skuldelevvrak 1. Størstedelen av skipet er eik, men de to øverste bordgangene som er bevart, 11. og 12. bord, er furu, og toppspantene ser merkelig nok ut til å være av bøk. Bordgangene i bunnen er ca 2,5 - 3 cm tykke og 18 - 28 cm brede mens de to furubordene er omkring 50 cm brede og 5 cm tykke midt på. Det best bevarte av dem, 11. bord, har vært i alle fall 14,5 m langt uten skjørt, og må være hugget av en kjempemessig furu. Formen på meginhufr er helt uten paralleller i norsk vikingtidsmateriale for øvrig, og det er ikke lett å gi noen forklaring på at denne konstruksjonen er valgt. Ellers kan vi si at skipet ikke har hatt årehull, det lå 3 keiper løst i vraket, og det er sannsynlig, men ikke sikkert, at 12. bord var det øverste. Lengden av kjølen antyder at skipet kan ha vært ca. 20 - 22 m langt dvs. på størrelse med Osebergskipet eller litt mindre. Skipsdelene viser god solid håndverksmessig utførelse, men ikke så raffinert i detaljene som på Oseberg- og Gokstadskipet, Klåstadskipet har mere preg av bruksfartøy. Rekonstruksjonsarbeidet er ennå ikke satt i gang for fullt, så det er ikke mulig å si mere om skipets form, men det er en spennende og verdifull tilvekst til vår "vikingtidsflåte".

VIKINGSKIPENE OG STAVKIRKEPORTALENE

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING — OSLO

Vikingskipshuset.

Bygdøy.

De tre vikingskipene fra Tune, Gokstad og Oseberg.
Åpent fra 2. mai—31. aug., alle dager kl. 10—18,
i sept. kl. 11—17, 1. okt.—30. april, alle dager
kl. 11—15.

Den forhistoriske avdeling.

Historisk Museum, Frederiksgt. 2.

Rike samlinger fra tiden før år 1030. Særlig interesse: Vikingtiden. Åpen alle dager kl. 12—15.
Juni, juli, august kl. 11—15.

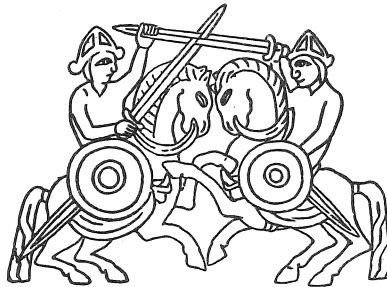
Samling av middelaldersk kirkekunst.

Historisk Museum, Frederiksgt. 2.

Eneste museum i Oslo med rike kunstsamlinger fra tiden før år 1530. Skulptur, maleri og treskjærerkunst. To og tjue rikt skulpterte stavkirkeportaler.
Åpen alle dager kl. 12—15.
Juni, juli, august kl. 11—15.

VIKING

Som medlem av Norsk Arkeologisk Selskap
får De tidsskriftet VIKING
tilsendt gratis hvert år.

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING FREDERIKSGT. 2, OSLO 1
TELEFON 20 36 30 POSTGIRO 13101 BANKGIRO 7001.06.00365

STUDENTSAMSKIPNADEN I OSLO

er studentenes velferdsorganisasjon
ved Universitetet og høgskolene i Oslo.
Studentsamskipnadens virksomhet omfatter blant annet:

Spisesteder	Utbyggingsavdeling
Universitetsbokhandlene	Studentbyen på Sogn
Universitetsforlaget	Boligformidling
Varehus	Studentenes Reisebyrå
Daginstitusjoner for barn	Helsetjenesten v/ Universitetet i Oslo

UNIVERSITETSSENTRET, BLINDERN, OSLO 3
TELEFON: 46 68 80 TELEGRAMADR.: «STUDENT»

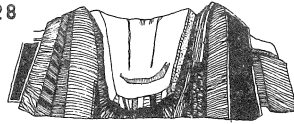
NICOLAY

Utgiver: Studentforening for Nordisk Arkeologi
Universitetets Oldsaksamling
Frederiks gt. 2 Oslo 1
Telf. 20 38 30 Postgiro 20 50 25

Redaksjon:

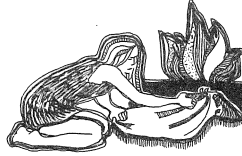
Einar Østmo	- redaktør
Egil Mikkelsen	- kasserer
Per Oscar Nybruget	- medarbeider

UTKOMMER TO GANGER ÅRLIG. ABONNEMENT NKR. 5.-

12000 Istiden opphører, nedsmeltingen begynner.

8000 De eldste steinalder - boplasser i Norge.

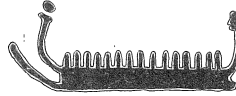
ELDRE STENALDER

2500 Første spor av åkerbruk.

YNGRE STENALDER

1500 De første bronser.

BRONSEALDER

500 Gryende jernalder.

KELTERTID

0

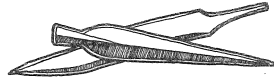
ROMERTID

400

FOLKEVANDRINGSTID

600

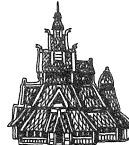
MEROVINGERTID

800

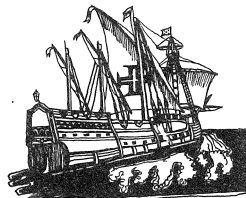
VIKINGTID

1030 Olav den helliges fall på Stiklestad.

MIDDELALDER

1500 Reformasjonen

NYERE TID

KLÅSTADSKIPET av Arne Emil Christensen jr.

UTGRAVNINGER I GAMLEBYEN av Petter B. Molaug

Elizabeth Skjelsviks artikkel "Registreringer av fornminner i Østfold i forbindelse med det økonomiske kartverk" behandler fornminner fra alle arkeologiske perioder.